

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರು

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ 'ಸೆರೆಮನೆ' ಸೇರಿದವರು

-೬ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯೋಧರು :-

ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಡೆಯ ಹೋರಾಟ ೧೯೪೨ ರಿಂದ ೧೯೪೭ ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಹೋರಾಟ ೧೯೦೫ ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಸುರು ಆಯಿತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಸ್ವತಃ ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ದಾಸ್ಯವಿಮೋಚನೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗಿನ ಹೋರಾಟ ಕೇವಲ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಯದಿತ್ತು. ಪರಕೀಯ ಬ್ರಿಟಿಶರ ದಾಸ್ಯಶೃಂಖಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಜನರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಾಗ ಬುದ್ಧಿವಂತರಲ್ಲಿ, ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಭಾಷಣಲೇಖನಗಳಿ ಮೊದಲು ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಬಂಗಾಲಿ, ಪಂಜಾಬಿ ತರುಣರು ಮಹಾತ್ಮದ ಯುವಕರು ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುವದು ಬಾಂಬು ಎಸೆಯುವದು ಮುಂತಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಖುದೀರಾಮ ಬೋಸ, ವೀರ ಸಾವರಕರ, ಪಾಂಡುರಂಗ ಮಹಾದೇವ ಬಾಪಟ, ಚಾಫೇಕರ ಬಂಧುಗಳು, ವಾಸುದೇವ ಬಳವಂತ ಫಡಕೆ ಮೊದಲಾದ ಉಜ್ಜಲ ದೇಶಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೇ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟರು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಯಗೂಡ ಆಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಉಪಯೋಗವೇನು ? ಬಾಂಬ್‌ಚಲ್ಲಿ ಲಾಭವೇನು? ಎಂಬ ಲಾಭ ಹಾನಿಯ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಅವರು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿ

ಸಿದ ನದಿಗಳ ಉಗಮ ಜುಳು ಜುಳು ಹರಿಯುವ ಚಿಕ್ಕ ಸೆಲೆಗಳಿಂದ ಪುಟ್ಟ ರೂರಿಗ
ಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು.

ಶೆಗಣೆ ಹುಳಗಳು ಶೆಗಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುವಿವಾಗಿ ಜೀವಿಸುವ
ದನ್ನೂ, ಹಂದಿಗಳು ಹೊಲಸು ತಿಂದು ಬದುಕಿರುವದನ್ನೂ ನಾವು ನಿತ್ಯವೂ ನೋಡುವ
ದಿಲ್ಲವೇ ? ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣ ಹಾಗಲ್ಲ, ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯಿದೆ, ವಿಚಾರವಿದೆ, ಸ್ವಾಭಿ
ಮಾನವಿದೆ, ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ
ಮನುಷ್ಯತ್ವವೇ ನಿರ್ದೈಯ್ಯವವರೆಗೆ ಅವನ ಜೀವನವೂ ಶೆಗಣೆ ಹುಳಕ್ಕಿಂತ, ಹಂದಿ
ನಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ
ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದರು. ಅದನ್ನೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಸಹಕಾರ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ
ನೀರು ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿದರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ ಮತ್ತು ಮ. ಗಾಂಧಿ ಈ
ವಿಭೂತಿದ್ವಯರಲ್ಲಿ ಯಾಶು ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಯಾರು ಕಡಿಮೆಯವರು, ಎಂಬ ವಾದವು
ಮೂರ್ಖರ ಬಡಬಡಿಕೆಯೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು
ಅಹಿಂಸೆಯ ಪೂಜಾರಿಯಾದರೆ ತಿಲಕರು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪೂಜಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿ
ಶರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ
ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಸರಿಯಾದವೂ ನ್ಯಾಯವೂ ಎಂದು ತಿಲಕರು ಆಜ್ಞೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ
ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಹಿಂಸೆಯೇ ತಮ್ಮ ದಾರಿಯೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಲೋಕ
ಮಾನ್ಯರ ಕಾಲ ೧೯೨೦ ರ ವರೆಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಅವರ ಉತ್ತರಾಧಿ
ಕಾರಿಯಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಗ್ರಾಮ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಕ್ರಾಂತಿ
ಕಾರರ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ಬಹುಜನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗು
ವಂಥದಲ್ಲವೆಂದು ದೊಡಲು ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡರು. ಆದುದರಿಂದ
ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಂಡವರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಗಾಂಧಿ-
ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ಯಾಯ ಕಾಯಿದೆ ಮುರಿದು ಕಾರಾಗೃಹ ಸೇರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ
ಮೊದಲಾದದ್ದು.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ೧೯೦೬ ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಿಶೆರೆ ಅಂಗಡಿ
ಗಳ ಮೇಲೆ ಪಿಕೆಟಿಂಗ್ (ನಿರೋಧನ) ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ. ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಿಗೆ ಮತ್ತು
ಕೆಲವು ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರು ೭ ರಿಂದ ೧೫ ದಿನಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು.
೧೯೦೯ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬ್ ಖುಟ್ಟಿ ಆಗಿ
ಅವರು ಕೆಲವು ದಿವಸ ಕಾರಾವಾಸ ಭೋಗಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೂ ಗುರಿಯಾದರು.
೧೯೨೧ ರ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನವೇ ನಿಜವಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ
ಆಯಿತು. ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ೨೫ ರ ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನ

ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ೧೯೨೩ ರಲ್ಲಿಯ ನಾಗಪೂರ ಧ್ವಜ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಜೇಲು ಸೇರಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೦. ೧೧ ಇರಬಹುದು. ೧೯೩೦ ರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಏಳೂವರೆ ನೂರು ಜನರು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಭೋಗಿಸಿದರು. ಸಮಾರು ೫೦ ಜನರು ಕಚ್ಚಾ ಕೈದಿನಲ್ಲಿ (ಅಂಡರ ಟ್ರಾಯಲ್) ಇದ್ದರು. ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ೧೯೩೪ ರಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ೫೦೦ ಇದ್ದಿತು. ಆಗ ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇನ್ನೂ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ೧೯೪೧ ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರು. ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ವಿಜವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ೧೨೦೦ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಷ್ಟೇ ಆಗಿ ಸುಮಾರು ಎರಡುವರೆ ಸಾವಿರ ಜನರು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಾವಾಸ ಭೋಗಿಸಿದರು.

ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣ ಕೆಲಸ. ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟ ಆಗಿ ೩೦ ವರ್ಷ ಗತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಕಾಲಾವಧಿಯ ನಂತರ ಸಾಧಾರ ಮಾಹಿತಿ ಕಲೆ ಹಾಕುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟಕರ. ಆದರೂ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಶಕ್ತವಿದ್ದಷ್ಟು ಹೆಸರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವೀರರೆಂದರೆ “ಮಾಡುವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯುವಾ” ಎಂಬ ವೀರಾ ವೇಶದಿಂದ ಬಹಿರಂಗ ಬಂಡಾಯ ಮಾಡಿ ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿ ಆದವರು. ಗುಂಡಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಬಹುದೆಂಬುದು ಖಂಡಿತ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಭೂಗತನಾಗಿ “ಕರೇಂಗಿ ಯಾ ಮರೇಂಗಿ” ಎಂದು ಜೀವದ ಹೆಗ್ಗುಂದೊರೆದು ಕಾದಾಡಿದವರು ಎರಡನೇ ಕ್ರಮಾಂಕದವರು. ಕಾಯದೆಭಾಗ ಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರು ಮೂರನೇ ವರ್ಗದವರು. ಕಡೆತನಕ ಪೋಲೀಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಾನಬದ್ಧರಾದವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ನಮ್ಮ ಹಿತಚಿಂತಕರೂ, ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಾನುಭೂತಿವುಳ್ಳವರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಾಗಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯ ಸಹ ಮಾಡಿದವರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಐದನೇ ಕ್ರಮಾಂಕದವರೆನ್ನಬಹುದು. ಚಳವಳಿಗೆ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪೋಲೀಸರು ದುಡ್ಡಿ ನಾಶ ಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಅನ್ಯದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಅನೇಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರು ಅತೋ ಭ್ರಷ್ಟ ತತೋ ಬ್ರಷ್ಟ ವರ್ಗದವರು. ಚಳವಳಿಯ ರಭಸದಿಂದ ಆಡಳಿತ ಶಿಥಿಲವಾದಾಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದುರ್ಲಾಭ ಪಡೆದು ಸಮಾಜಘಾತಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದೆಂದೂ ನೂರಾರು ಗುಂಡರನ್ನೂ ಮುಂಡರನ್ನೂ ದರೋಡೆಕೋರರನ್ನೂ ಪೋಲೀಸರು ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯ ಕ್ರಮವೆಂದು ಭಾರತ ರಕ್ಷಣಾ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಬಂಧಿಸಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ತಂದಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರು “ತೇ ಕೇ ನ ಜಾನೀಮಹೆ” ವರ್ಗದ ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧರು. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರವೂ ಕೆಲಸು

ಮೇಲೋಗರದ್ದೂ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಕಾಲಾವಧಿಯ ನಂತರ ನಿಜವಾದ ಹೋರಾಟ ಗಾರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಬಹಳ ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಟುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಖಿಟ್ಟಿಯ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೋರಾಟದ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೂ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಆದಷ್ಟು ಅಧಿಕೃತ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಲಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿರಬಹುದು. ಎರಡನೇ ಮುದ್ರಣದ ಯೋಗ ಬಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು.

ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿಗಳೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಹುದಲಿ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಸಂಪಗಾಂವ, ಕಿತ್ತೂರ, ಮು. ಖಾ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ದೇಗಾವೆ, ತಿಗಡೂಳಿ, ಬುಡ್ರಕಟ್ಟಿ, ಗಂದಿಗವಾಡ, ಹೊಸೂರ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಕರೀಕಟ್ಟಿ, ಹೂಲಿ, ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಎಲಿಮುನವಳ್ಳಿ, ಬೆಡಕಿಹಾಳ, ಅಕ್ಕೋಳ, ಸತ್ತಿ, ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಬೀಡುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕಡಬಿಶಿವಾಪೂರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೀರ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದರು. ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರಹಾಳ, ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಹುದಲಿ, ಸುಲಧಾಳ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಹೊಸೂರ, ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪುಂಡಗಂದಾಯ (ಪೂನಿಟಿವ್ವ ಫಾಯಿನ್) ಹೇರಲಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೋರಾಟಗಾರರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಹಿಂಡಲಗಿ, ಬೆಳಗಾವಿ ಕಿಲ್ಲೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸೆರೆಮನೆ, ಹೆಡಕ್ವಾರ್ಟರದ ಹಳೆ ಜೇಲು, ಯರವಡಾ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಕಾರಾಗೃಹ, ಯರವಡಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲ, ವಿಸಾಪೂರ, ಶಾಣೆ, ಕಾರವಾರ ಜೇಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರವಾಡ ಬೋರ್ಡ್ ಸ್ಕೂಲ, ಬೆಳಗಾವಿ ರಿಮಾಂಡ ಹೋಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕರ ಮನೆಹೊಲ ಸರಕಾರ-ಜಮಾ (ಫಾರ ಫೀಟಿ) ಆದವು. ಪೋಲೀಸರು ಹಗೇ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು, ಪೋಲೀಸರು ಕೊಟ್ಟ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಯಂತೂ ಬಣ್ಣ ಸಲಸದಳ. ದಂಡ ವಸೂಲಿಯೂ ಕಠೋರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರೂ ಬಾಲಕರೂ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು.

ಈ ರೀತಿ ೧೯೦೮ ರಿಂದ ೧೯೪೫ ರ ವರೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಅವರಿಗೆ ಆದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ೧೯೪೨ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಿದವರ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಹೊಂದಿದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಬಂಧಿಸಿ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕಷ್ಟರ ಮೇಲಿಂದ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ೧೯೩೦ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಯಾದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಿಕ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯವರು ೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲಿಂದ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ, ೧೯೩೨ ರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ಜನರು ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿವೆ, ೧೯೩೪ ರಲ್ಲಿ ತೀರ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರು, ೧೯೩೨ ರ ಮರವಣಿಯೆಂದು, ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು, ೧೯೪೧ ರ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಶುದ್ಧ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಜನರು ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಸುಮಾರು ೩೨೦ ಹೆಸರುಗಳು ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ದೊರಕಿವೆ. ೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ, ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದವರ ಬಹುತರ ಎಲ್ಲರ ಹೆಸರು ಸಿಕ್ಕಿವೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಉಳಿದಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಈ ಹೆಸರು ದೊರಕಿಸಲಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಈ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರಲಾರದು. ಅದ ರಂತೆಯೇ ಈ ಎಲ್ಲ ಆಂದೋಲನಗಳು ೩೦ ರಿಂದ ೪೦ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರ ಹೆಸರುಗಳ ಮುಂದೆ ತೋರಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯ, ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧತೆಯ ಅವಧಿಯ ಅಂಕಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುವದೂ ಕಠಿಣ. ಕೆಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಯಂತೂ ಅವರು ಎಷ್ಟು ಶಿಂಗಳ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಥವರು ಬಹಳ ಜನರಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾಡಿ ಮಾಡಿದವರ ಪುಣ್ಯಸ್ಥರಣೆ

ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವರು.

೧೯೪೨ ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹೋರಾಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕೂಡಲೆ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಗುಂಡಿಗೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಆಹುತಿಯಾದವರೆಂದರೆ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕಡಬ ಶಿವಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ. ಸಾತಪ್ಪ ಟೋಪಣ್ಣವರ ಅವರು. ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತೆಂದು ೮ ನೇ ಅಗಸ್ಟದ ದಿವಸವೇ ಅವರು ಸಾರಿ ದಿನಾಲು ಪ್ರಭಾತಫೇರಿ ಧ್ವಜವಂದನೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೫ ನೇ ಅಗಸ್ಟದ ದಿನ ನೂರಾರು ಸಶಸ್ತ್ರ ಪೋಲೀಸರು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಊರವರು